

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

ГАЛАЗ Юлії Андріївни на тему «Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Актуальність обраної теми дослідження. Актуальність теми дисертаційної роботи Галаз Юлії Андріївни не викликає сумнівів, адже міграційна політика, а саме її імміграційна складова, є досить нагальним питанням для нашої держави вже в розрізі вступу до Європейського Союзу, а отже, питання, що так чи інакше торкаються іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України, або ж мають намір потрапити в нашу державу законним чи незаконним шляхом, стосуються їхнього правового статусу, а також відповідного правового режиму. Крім того, зважаючи на те, що наша держава перебуває в умовах воєнного стану, а її кордони несуть велику загрозу нелегальної імміграції, на сьогодні перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні межують з безпековими питаннями.

Отже, питання реалізації правового статусу іноземців та осіб без громадянства в умовах сучасних реалій потребує певного нормативно-правового регулювання, що робить його актуальним та вимагає нових розробок у сфері гарантій правового статусу особи та основних елементів, що його формують.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, є аргументованими та переконливими. У роботі для обґрунтування було використано широке коло вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, законодавство України та окремих зарубіжних країн. Загалом кількість використаних джерел охоплює 237 найменувань, що свідчить про значну аналітичну роботу автора при написанні дисертаційного дослідження та розкритті його проблематики.

Авторкою ґрунтовно охарактеризовано стан наукових розробок та вихідні методологічні засади дослідження правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві та визначено сутність та зміст правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві, його зміни в історичній ретроспективі. Так, у роботі підкреслено, що питання, які стосуються адміністративно-процесуальних аспектів (затримання, примусове видворення, визнання статусу біженця та ін.) увійшли в компетенцію адміністративних судів з моменту їх створення, що відбулося після прийняття у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства та повноцінного становлення цієї сфери.

Дисертанткою слушно акцентовано увагу на тому, що чинне законодавство України містить багато норм, які стоять на захисті основоположних прав і свобод людини і громадянина, підкреслюючи тим самим прагнення гарантування верховенства права, законності та людиноцентризму у правовій політиці держави. Іноземні громадяни та особи без громадянства, які дотримуються законодавства України, перебуваючи на її території, отримують повноцінне право користуватись практично повним спектром прав і свобод, що й громадяни нашої держави. Така норма, що закріплена в Конституції України, вимагає від іноземців та осіб без громадянства також виконувати і відповідні обов'язки, які на них покладаються.

Авторкою слушно акцентовано увагу на тому, що іноземці та особи без громадянства в адміністративному судочинстві беруть участь і як відповідачі, і як позивачі, звертаючись до судових органів з питаннями визнання неправомірними рішень, дій чи бездіяльності компетентних органів влади, що стосуються статусу біженця, видворення, примусового повернення та інших дотичних до цього питань. Водночас, прослідковується чітка тенденція в тому, що іноземці та особи без громадянства, які мають намір отримати відповідних правовий статус в нашій державі, досить активно користуються правом звернення до судових органів, з метою оскарження дій чи бездіяльності

суб'єктів владних повноважень, компетенція яких розповсюджується на імміграційну площину.

Авторкою широко проаналізовано досвід зарубіжних країн щодо реалізації правового статусу іноземців та осіб без громадянства та зроблено висновок, що в приймаючих країнах політика у сфері міграції нині виходить з міркувань національної безпеки і з побоювань, пов'язаних з проблемами інтеграції приїжджих. Натомість має місце і зворотна політика – політика активного сприяння інтеграції у приймаюче суспільство та натуралізації. При цьому підкреслюється те, що може об'єднувати мігрантів і громадян конкретної держави, а саме: мова; шанування і дотримання законів, визнання засадничих правил поведінки в країні, заробляти собі на життя, піклуватися про довкілля, визнавати рівність чоловіків і жінок тощо. Особливий акцент в приймаючих державах зроблено на запобіганні незаконній міграції та відповідальності тих осіб, які перебувають на території країни нелегально. Водночас, має місце посилення контролю за нелегальним працевлаштуванням іноземних осіб та притягнення до відповідальності працедавців, які використовують нелегальну робочу силу.

Варто погодитися із думкою дисертантки, що питання законодавчого урегулювання правового статусу осіб, які є громадянами інших держав та апатридів, що перебувають на території України або ж намагаються потрапити до неї є досить складним і динамічним з огляду на видозмінюваність міграційних процесів. Наша держава упродовж тривалого періоду часу веде пошук оптимального забезпечення міграційної сфери, маючи на меті запобігти небажаним процесам з нелегальним проникненням іноземних осіб та апатридів на територію нашої держави або використати її як транзитну територію, що дозволило сформувати належну систему норм права та створити цілісний механізм діяльності органів публічної влади та судочинства.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

Висновки, положення і пропозиції авторки дисертації є новими, достовірними, належно обґрунтованими і логічно сформованими. Достовірність результатів і висновків дослідження забезпечується запропонованою методологією, використанням загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, а саме: індукція та дедукція, аналіз і синтез, діалектичний методи, що дали змогу визначити шляхом сходження від загального до особливого спрямування наукового пізнання та розгляду проблеми в єдності її соціального змісту та юридичної форми і, відповідно, здійснити комплексну та системну характеристику правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві (усі підрозділи дослідження). За допомогою логіко-семантичного та історичного методів поглиблено понятійний апарат, визначено стан наукових розробок та вихідні методологічні засади дослідження правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві (підрозділ 1.1, 1.2). Системно-структурний та порівняльно-правовий методи стали інструментом для вивчення питання правосуб'єктності, що є найвагомішою передумовою участі іноземців та осіб без громадянства в адміністративному процесі, проаналізувати законодавство, що регламентує правовий статус іноземних осіб та осіб без громадянства, та подати характеристику повноважень суду при вирішенні справ за участю іноземців та осіб без громадянства. Соціологічний та статистичний методи сприяли узагальненню юридичної практики, аналізу емпіричної інформації, що пов'язана з темою дисертаційного дослідження. Формально-юридичний метод став у нагоді для дослідження змісту правових норм, які визначають порядок діяльності адміністративного суду при розгляді справ, що стосуються іноземців та осіб без громадянства. Системно-функціональний метод дав змогу проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства в публічно-правовій сфері (підрозділ 3.1). У ході дослідження також були реалізовані можливості догматичного методу для формулювання пропозицій щодо удосконалення

законодавства України, яке визначає правовий статус іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві (підрозділ 3.2).

Серед позитивних наукових здобутків, представлених у дисертації, слід відзначити наступні:

уперше: правовий статус іноземців та осіб без громадянства розглянуто в дуальному поєднанні їх правової природи: загальнотеоретичної; соціально-захисної; умотивовано потребу створення єдиної міграційної стратегії діяльності органів виконавчої та судової влади шляхом оновлених напрямів діяльності суб'єктів міграційної політики для вирішення сучасних міграційних завдань: реадмісія, примусове видворення, протидія нелегальній міграції, вирішення проблем біженців та осіб, які потребують тимчасового або додаткового захисту, забезпечення прикордонного та міграційного режимів, зокрема у місцях, що межують з тимчасово окупованими територіями нашої держави; визначено особливу роль адміністративного судочинства як унікального арбітра у відносинах держави та іноземців й осіб без громадянства через доведення його потенціалу репрезентування принципу верховенства права шляхом реалізації таких складових: охорони та захисту державних інтересів; гарантування законних прав та інтересів негромадян; забезпечення законності через протидію свавіллю з боку органів публічної влади; вираження поваги до правової практики інших держав й протидії порушенню юридичних приписів іноземцями та особами без громадянства; відновлення стану законності в разі його порушення;

удосконалено: питання щодо необхідності якомога ширшого використання можливостей електронного правосуддя, що є актуальним з точки зору зручного доступу людини до правосуддя та оптимізації різноманітних процесів у сфері права. Зокрема, з'ясовано, що застосування цифрових інструментів участі та цифрових технологій може сприяти автоматизації судових процесів, тим самим забезпечувати швидкий і ефективний розгляд судових справ, а також скорочувати витрати на організацію судових засідань та процедур, які здійснюються суб'єктами владних повноважень; підходи щодо

встановлення єдиного розуміння термінів «міграційний режим» та «прикордонний режим», якими доцільно доповнити норми чинного законодавства для їх однакового застосування у правозастосовній сфері, а саме: «міграційний режим» – це система норм чинного законодавства, яка складається з підсистем, що регулюють міграційні потоки, шляхом запобігання негативним наслідкам стихійної міграції, безперешкодної реалізації прав мігрантів, гуманного відношення до біженців та осіб, що потребують додаткового або тимчасового захисту, і характеризується цілісністю, доцільністю, логічністю і поєднуваністю такого регулювання, з метою реалізації визначеної в державі міграційної політики та її основних засад; «прикордонний режим» – це сукупність правових засобів і способів, що застосовуються у межах контрольованих прикордонних районів, заснованих на обмеженнях та заборонах, що створюють несприятливі умови для суб'єктів, на яких він спрямований, у випадку порушення ними норм чинного законодавства щодо в'їзду, виїзду та перебування в межах цих районів;

набули подальшого розвитку: формування вихідних методологічних засад дослідження правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві. З огляду на те, що правовий статус та режим його забезпечення становлять складну систему взаємопов'язаних елементів, доречним є звернення до системного підходу в дослідженні, який дозволяє розкрити природу, сутність, призначення вказаних категорій, а також багатогранність і взаємодію їх складових; питання доцільності посилення обмежень на свободу пересування територією держави, у зв'язку з введенням воєнного стану, а також запровадження особливого режиму в'їзду та виїзду і перебування на ній іноземців та осіб без громадянства; пропозиції щодо удосконалення норм чинного законодавства, що стосуються реалізації державної політики у сфері міграції, зокрема перспективного бачення розв'язання проблем, пов'язаних з примусовим видворенням, затриманням осіб з метою їх ідентифікації, а також залученням у повоєнний період іммігрантів –

фахівців в окремих галузях, потреба в яких може виникнути в нашій державі з огляду на песимістичні прогнози неповернення власних громадян в Україну.

Зміст і форму, в якій подано висновки, можна, в цілому, визнати вдалими. Отже, в цілому ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації є достатньо високим, пропозиції зроблені на належному науковому рівні. Дисертаційна робота виконана згідно встановлених вимог, завершується науковими висновками, пропозиціями щодо удосконалення чинного законодавства.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Розроблені положення, пропозиції та висновки, що сформульовані у роботі, можуть бути враховані та використані у: *науково-дослідній роботі* – як основа для подальшого дослідження питань, що стосуються правового статусу іноземців та осіб без громадянства, забезпечення реалізації та дотримання норм, що визначають міграційний та прикордонний режими для цієї категорії осіб, а також низки ключових питань, пов'язаних з діяльністю судів при розгляді справ за адміністративними позовами з приводу примусового повернення чи примусового видворення та реадмісії іноземців або осіб без громадянства за межі території України, з приводу затримання іноземців або осіб без громадянства, а також з приводу отримання статусу біженця; *правотворчості* – для удосконалення низки положень Кодексу адміністративного судочинства України та деяких інших законодавчих актів стосовно забезпечення правового статусу іноземців та осіб без громадянства, а також реалізації правових режимів, що стосуються осіб цієї категорії; *правозастосовній діяльності* – у процесі практичної діяльності місцевих загальних судів як адміністративних судів та при підготовці інформаційно-методичного забезпечення суддів, спрямоване на підвищення їх кваліфікації при розгляді адміністративних справ, що пов'язані з перебуванням іноземців та осіб без громадянства на території України (довідка Золочівського районного суду Львівської області № 01-35/24/2024 від 22 квітня 2024 року); *освітньому процесі* – як навчально-

методичний матеріал для навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне судочинство», «Міграційне право» для студентів спеціальності 081 «Право», при підготовці навчальних і робочих програм, планів семінарських робіт і практичних занять, питань контролю успішності студентів зазначеної спеціальності (довідка Національного університету «Львівська політехніка» від 25 квітня 2024 року № 67-01-754; довідка Львівського національного університету природокористування від 02.05.2024 р. № 01-28-03-379).

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційної роботи Галаз Юлії Андріївни засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Зміст анотації відтворює основні положення тексту дисертації. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог діючого Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи актуальність і високий науковий рівень проведеного Галаз Ю.А. дослідження, його обґрунтованість і достовірність, наукову новизну, теоретичну та практичну значимість його результатів для вирішення низки правових проблем у досліджуваній сфері, звернемо увагу на дискусійні моменти і висловимо зауваження щодо окремих положень роботи:

1. У підрозділі 1.2. «Сутність та зміст правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві, його зміни в історичній ретроспективі» дисертантка зосереджує увагу на загальнотеоретичному розумінні поняття «правовий статус», який сформований упродовж тривалого періоду часу. Водночас, авторка також зосереджує увагу, переважно, на

законодавстві, що становить основу регулювання правового статусу іноземців та осіб без громадянства. Однак, вважаємо, що не зайвим було б торкнутись діяльності міжнародних правозахисних організацій, які спеціалізуються на захисті прав мігрантів, та окреслити їхню роль в реалізації правового статусу цієї категорії осіб.

2. Характеризуючи діяльність адміністративних судів, як «своєрідного арбітра», що стоїть між іноземною особою або особою без громадянства та державою у питаннях чіткого дотримання встановлених нормами права правил поведінки, доречно було б проаналізувати принципи, на яких побудована система адміністративної юстиції в контексті її відповідності існуючим міжнародним стандартам, які дозволяють забезпечити належний рівень дотримання прав людини у публічно-правовій сфері. Вказане нині є надзвичайно актуальним з огляду на просування нашої держави до Європейського Союзу та реформування судових органів у цьому векторі.

3. Безперечно, що нелегальна імміграція для нашої держави є надзвичайно негативним явищем, що несе з собою безліч проблем, загроз та викликів, а тому протидія цьому явищу є одним з пріоритетів діяльності уповноважених органів. З огляду на це, доречним було б більш глибоко акцентувати увагу на тих загрозах, які сьогодні несе з собою нелегальна міграція, зокрема суспільній і національній безпеці України, тим самим підсиливши значення і роль адміністративної юстиції у загальному механізмі протидії нелегальній імміграції в державі.

Висловлені зауваження спрямовані, переважно, на уточнення пропозицій авторки і виявлення дискусійних питань, не торкаються концептуальних положень дисертації, а тому не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Результати дисертації Галаз Юлії Андріївни мають як теоретичне, так і практичне значення, розвивають доктрину правового статусу іноземців та осіб без громадянства, і можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях і процесі практичної діяльності місцевих загальних судів як

адміністративних судів. Таким чином, дисертацію Галаз Юлії Андріївни на тему: «Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві» можна охарактеризувати як самостійну завершену кваліфіковану наукову працю, яка містить результати проведених автором ґрунтовних досліджень і є важливим внеском як у науку адміністративного права, так і у регулювання чинним законодавством України відносин у названій сфері.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що дисертація на тему: «Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві» за своїм змістом, науковими результатами, новизною та іншими показниками відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка Галаз Юлія Андріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

професорка кафедри службового та медичного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

докторка юридичних наук, професорка

Наталія ЛИТВИН

ПІДПИС ЗАСВІАЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
2024Р.

